

Industrins makt över lönerna har blivit en trossats som inte får ifrågasättas

Dagens Nyheter den 28 oktober 2018

Det som är bäst för industrin är inte alltid bäst för landet. Det är viktigt att komma ihåg när aktörer med stort inflytande över lönerna höjer tonläget för att kunna behålla sin makt.

Det nuvarande avtalssystemet innebär att industrin i varje avtalsrörelse förhandlar först och att övriga avtal sedan nästan på decimalen följer lönekostnadsökningarna där, det så kallade märket.

Detta upplägg kan (som jag diskuterade i min kolumn den 22 oktober) väntas fungera sämre framöver när efterfrågan på den offentliga sektorns och den hemmamarknadsorienterade näringslivssektorns tjänster ökar till följd av en åldrande befolkning. Om dessa sektorer ska kunna tillgodose sina arbetskraftsbehov måste löneökningarna förmodligen bli högre än vad som passar industrin. Det kan kräva reformer så att märkessättningen tar större hänsyn till förhållandena utanför industrin än i dag och det blir lättare att avtalsvägen höja relativlönerna på områden med arbetskraftsbrist.

För många kan det här framstå som okontroversiella avvägningar. Men så är det inte. Tvärtom är det ytterst kontroversiellt att ifrågasätta industrinormeringen. När Svensk Handel 2007 slöt ett något högre avtal än industrin utbröt konvulsioner inom Svenskt Näringsliv. LO:s interna samordning i avtalsrörelsen 2016 krackelerade på grund av oenighet om märket. Det av Svenskt Näringsliv finansierade Arbetsmarknadsekonomiska rådet lades ner sedan det gjort kritiska analyser av industrins märkessättning.

Nu senast har den rapport ("Industrins lönenormering kan och bör reformeras") som jag skrivit åt facken i 6F – och som min kolumn byggde på – väckt industrins misshag. Rapporten hade bara varit offentlig ett par timmar när den fördömdes av Anders Weihe, förhandlingschef på Teknikföretagen, därför att jag "för hundrade gången" återupprepade mina "teser om att de skyddade branscherna på den svenska hemmamarknaden ska ta över den normerande rollen på löneområdet". Jag hade åtagit mig rollen som "husposör åt 6F" därför att mitt omdöme grumlats av "ett behov av att få uppmärksamhet". Mina förslag skulle "slå ut och förstöra den internationellt konkurrensutsatta sektorn" och innebära att Sverige skulle "göra sig av med exportsektorn". Vi skulle hamna i en "dödsspiral" av samma slag som eurokrisen.

Weihe's argumentation är så överdriven att den inte kan tas på allvar. Men den är intressant som exempel på tonläget. Det finns skäl att reflektera över varför debatten är så laddad.

En förklaring är genuin oro för att förändringar i avtalssystemet ska öppna slussarna för alldeles för höga löneökningar som under 1970- och 1980-talen. Den oron har jag respekt för även om risken är mycket mindre i dag då såväl penning- som finanspolitik är mer disciplinerade. Normering behövs absolut för att avtalsparterna ska ha ett rimligt riktvärde att utgå från. Men om den ska ha legitimitet är det enligt min syn viktigt att modifiera systemet så att det bättre beaktar dagens realiteter.

En andra förklaring är att starka partsintressen kan stå i konflikt med vad som är bäst från samhällsekonomisk synpunkt. Om arbetskraftsefterfrågan ökar mer i resten av ekonomin än i industrin, har både arbetsgivare och fack där ett intresse av lägre löneökningar än som är önskvärda i andra sektorer. Även arbetsgivare utanför industrin har ett egenintresse av små löneökningar. Det är välkänt inom arbetsmarknadsforskningen att en arbetsgivarkartell kan öka sina vinster genom att hålla tillbaka lönerna även om det innebär brist på arbetskraft och därför lägre produktion.

Missvisande föreställningar är en tredje möjlig förklaring. Jag har många gånger blivit förvånad över de primitiva nationalekonomiska resonemang som ibland förs i industrin. De går ofta ut på att exportproduktion är viktigare än produktion för hemmamarknaden. En annan vanlig föreställning är att konsumtion av offentligt finansierade välfärdstjänster alltid ger mindre nytta än privat konsumtion. Det uppenbara är förstås att båda typerna av konsumtion behövs och att den önskvärda balansen dem emellan ibland förskjuts, som nu när demografin förändras.

En sista förklaring har helt enkelt att göra med makt. Dagens märkessättning ger en liten grupp av förhandlare på både arbetsgivar- och den fackliga sidan i industrin makten att bestämma de avtalade lönekostnadsökningarna i hela ekonomin. Det är troligt att man inte vill släppa den makten ifrån sig.

Frågan om hur stora löneökningarna bör vara i olika delar av ekonomin är svår. Detsamma gäller vilket inflytande olika parter ska ha. Här finns – som sig bör – argument för och emot olika ståndpunkter. Det oroande är oviljan från industrins parter att föra en diskussion baserad på vanliga rationella avvägningar. Den krets som bär upp systemet tycks ibland nästan se sig som en samling utvalda som måste försvara den rätta tron mot "irrläror" (citat från Anders Weihe).

Min rapport försöker ta debatten framåt genom att bemöta de sakliga invändningar mot en förändrad lönenormering som förts fram och formulera konkreta alternativ. Det vore konstruktivt om företrädare för industrin skulle vilja fortsätta en nyanserad diskussion utifrån de premisserna.

Lars Calmfors